

Vážené členky, vážení členové Unie asistentů, vážené asistentky, vážení asistenti,

chtěli bychom Vám prostřednictvím této zprávy tlumočit závěry a poznatky z naší „mise“ k Ministerstvu spravedlnosti.

Na pozvání náměstka sekce justiční řečeného ministerstva, JUDr. Filipa Melzera, LL.M, Ph.D., jsme jako zástupci Unie dne 15. 2. 2012 vyrazili do naší milované metropole, abychom s panem náměstkem pohovořili o našich připomínkách k návrhu instrukce k výběru soudců obecných soudů. Mise se skládala ze dvou členů Unie, a to Mgr. Evy Vránové z Krajského soudu v Brně a JUDr. Jana Kolby z Nejvyššího soudu, kteří sepsali a na vědomí dali tuto zprávu.

Pokusíme se tedy na tomto místě – pokud možno nezaújatě – sdělit závěry, s nimiž jsme se ze schůzky poroučeli.

Pan náměstek nás velmi mile a neformálně přijal ve své kanceláři a věnoval nám k našemu překvapení docela dost času (přibližně celou hodinu). S potěšením též musíme konstatovat, že se vyjadřoval velmi otevřeně a žádné naší otázky se nevyhýbal.

Pan náměstek započal jednání vysvětlením návrhu nové právní úpravy z pohledu našich připomínek.

1. Mimoprávní a mimojustiční dovednosti a znalosti

V tomto bodě nám bylo vysvětleno, že instrukce nemíří k tomu, aby v průběhu výběrového řízení byli zvýhodňováni kandidáti mimo justici. Tedy že toto kritérium má být bráno v potaz jen tehdy, má-li uchazeč dovednosti či znalosti z jiných oborů než jen z práva. Navíc toto kritérium nemá být zdaleka tím rozhodujícím, má být v podstatě jen jakýmsi jazýčkem na vahách v případě, že mezi dvěma či více kandidáty bude panovat rovnost v přidělených bodech po zpracování případové studie. Za mimoprávní a mimojustiční dovednosti a znalosti se budou dávat body (max. 10% z celkového hodnocení v prvním kole), které se pak budou sčítat s hodnocením klauzur.

Případová studie bude zpracovávána vždy buď z oblasti civilní nebo trestní nebo správní a výběrová řízení se budou pro tyto jednotlivé oblasti konat v jiných termínech, takže případní zájemci neorientující se jen na jednu z nich, budou mít šanci zúčastnit se všech v jednom roce. Případová studie by měla mít formu zpracování soudního rozhodnutí, přičemž – jak uvedeno v návrhu instrukce – hodnotit se bude zejména objevení problému a jeho vyřešení, i když nikoliv již to, ke kterému z více případných řešení se uchazeč přihlásil. Hodnotiteli by měli být soudci z Nejvyššího soudu a z Nejvyššího správního soudu, kteří **AŽ** po tomto „prvním kole“ zpracují správné možnosti řešení, tak aby nic neuniklo předem.

Ke zpracování případové studie by měl podle pana náměstka mít uchazeč k dispozici toliko „úzetka“, nikoliv komentáře aj. To ale údajně není ještě rozhodnuto.

Po vyhodnocení tohoto prvního kola budou uchazeči seřazeni do stupnice o nejúspěšnějšího po nejméně úspěšného. Žebříčků bude právě tolik, kolik soudních míst bude obsazováno. Uchazeči budou totiž moci již předem sdělit, ke kterému soudu z nabízených chtějí být umístěni, budou si moci vybrat jen jeden, více nebo i všechny.

2. Složení komise

U vybraných uchazečů bude následovat druhé – ústní kolo, které bude probíhat podle toho, co je uvedeno v návrhu instrukce v bodě c. Co se týče složení komise, pan náměstek byl toho názoru, že výkonná moc by si měla zachovat výrazný vliv na výběr soudců (oproti třeba jejich kariéřnímu postupu), neboť soudní moc v České republice není zatím natolik vyspělá, aby mohla takové záležitosti organizovat sama. Také je to jeden z prvků tzv. „checks and balances“. Pan náměstek Melzer se nejvíc přiklání k takovému složení komise, ve které budou mít paritu zástupci justice a odborníci dosazovaní ministrem spravedlnosti v poměru tři ku třem, přičemž sedmým členem komise bude zástupce prezidenta – ten však zřejmě jen s poradním hlasem.

3. Psychologické posudky

Úspěšní uchazeči z ústního kola, budou podrobena psychologickému posudku, pokud jím tedy již neprošli dříve a nebyli posouzeni jako způsobilí. Psychologické posudky již ovšem nečiní pan Dan s panem Prunerem a noví psychologové nehledají ideálního soudce. Smyslem jejich činnosti je vyloučit případné kandidáty s „psychopatologickými rysy“. Ti, kteří za „starého systému“ nebyli u psychotestů úspěšní, si jej mohou zopakovat, přičemž nám bylo sděleno, že téměř všichni dříve neúspěšní nyní prošli. V případě negativního stanoviska psychologů dostane uchazeč toto stanovisko písemně s náležitým odůvodněním.

4. Justiční kandidáti

V tomto bodě se tedy jedná opravdu ještě o úvahy de lege ferenda, ale máme za to, že zejména v případě kandidátů z vnějšku soudnictví bude nějaká zaučovací doba potřeba.

Což nás přináší k poslednímu a zásadnímu bodu plánované změny ve výběru nových soudců. Pan náměstek nám sdělil – již jako téměř hotovou věc – že nově bude (zřejmě do zákona o soudech a soudcích) zanesena **nová podmínka pro ucházení se o funkci soudce**, a to **praxe mimo soudní systém** (typicky praxe v advokacii, ale i v notářství, státním zastupitelství, ministerstvu atd.). V diskusi zatím je, zda to bude pět let, nebo jen dva roky. Pan náměstek se přiklání spíše k oné kratší variantě. Tato podmínka se nebude vztahovat jen na stávající justiční čekatele. Hlavní argumentací pana náměstka Melzera pro mimojustiční praxi bylo, že je potřeba, aby se budoucí soudci setkali s „reálným životem“ než začnou soudit.

Snažili jsme se panu náměstkovi zejména v tomto bodě oponovat. Argumentovali jsme nejprve tím, že ani v jiných evropských zemích nebyla tzv. kariéřní cesta vstupu do justice zcela potlačena a uváděli jsme mu příklady. Když jsme v tomto ohledu zmínili Německo, tak pan náměstek zbystřil a eufemisticky řečeno nám sdělil, že to tak v Německu není, že totiž po tamějších nových soudcích je vyžadováno, aby měli předchozí praxi v advokacii a na jiných úřadech. K tomu jsme mu sdělili, že to je sice pravda, ale že toto tzv. kolečko je organizováno a placeno státem. Vybraní uchazeči slouží něco jako naši justiční čekatelé.

Exkurs: V podrobnostech je to tak, že absolventi právnických škol, kteří mají zájem působit jako soudci v Německu, se prezentují u tzv. prvních státnic (*erstes Staatsexamen*). Ti úspěšní následně absolvují placenou stáž u civilních, trestních a správních soudů, u státního zastupitelství a *Rechtsanwalt* (něco jako advokát). Celková doba takové praxe je dva roky. Poté se uchazeči prezentují u druhých státnic (*zweites Staatsexamen*). V roce 2002 prošlo těmito druhými státnicemi úspěšně 85 % kandidátů, které je již potom možno jmenovat k soudu; samozřejmě však až tehdy, uvolní-li se nějaké vhodné místo. V roce 2002 se tak soudci stalo 2.6% z celkového počtu úspěšných absolventů druhých státnic, 3.4% z nich začalo působit jako státní zástupci a 76,6

% jako *Rechtsanwälte*. K tomu je třeba dodat, že noví soudci stráví typicky tři roky ve zkušební době (*auf Probe*). V roce 2002 byla provedena reforma právnického vzdělávání, které se do té doby zakládalo na principu jednotnosti, tzv. *Einheitsjurist*, jehož obsahem byla výuka těch znalostí a dovedností, které byly podle obecného mínění považovány za potřebné pro výkon funkce soudce (bez ohledu na to, že většina absolventů se soudci vůbec nikdy nestala). V důsledku těchto změn účinných od července 2003 dochází k dřívější specializaci v právnickém vzdělávání. Dvouletá právní praxe po této reformě musí zahrnovat povinně devět měsíců u *Rechtsanwalt* a po třech měsících u civilního soudu, státního zastupitelství a ve veřejné správě. V podrobnostech zde odkazujeme na publikaci: **Bell, J.** *Judiciaries within Europe*. Cambridge University Press: Cambridge, 2006, str. 113 a násl.

K tomu nám pan náměstek sdělil, že takový model by se mu v České republice samozřejmě také líbil, ale že na to stát nemá peníze.

Potom jsme se snažili argumentovat ve prospěch asistentů i jinak, tedy že je pro ně dost obtížné hledat si např. v advokacii místo, neboť advokáti často o ně nemají zájem, protože ani neví, co takový asistent vůbec dělá.

Pak jsme se ho dotázali, zdali se tedy aspoň uvažuje o zlepšení pracovních podmínek asistentů z hlediska platového, když kariérní růst se jeví jako značně problematický. Na to pan náměstek sdělil, že k tomu nevidí důvod, že asistent je v podstatě administrativní síla, že je to pro právníka dobrá startovací pozice, nicméně že ji nevidí jako perspektivní na dobu delší než tři roky po absolvování vysokoškolského vzdělání. Naznačil, že je docela dost dobře možné, že funkci asistentů budou přebírat vyšší soudní úředníci, kteří budou mít magisterské právnické vzdělání, že už se tak často i děje. Naznačil též, že přetlak absolventů právnických fakult je takový, že stát nic nenutí k tomu, aby pracovní podmínky pro asistenty zlepšoval.

Na tomto místě jsme argumentovali i zájmem soudců o stabilitu asistentů (nikoliv jejich fluktuaci).¹

Proti tvrzení, že se v případě asistentů jedná o úřednickou činnost, jsme se ohradili tím, že asistenti velmi často zpracovávají koncepty rozhodnutí, že je často vydávají svým jménem, a nesou tak za ně i vnější odpovědnost (tedy nejen odpovědnost před svým soudcem); (pozn. při zpětném pohledu nám k tomuto argumentu nesedí ani to, že při výběru asistentů je vždy požadováno něco jako nadprůměrná argumentační schopnost, schopnost systematického a vysoce kvalifikovaného právního myšlení, dostatečná jazyková vybavenost atd.).

Dále jsme argumentovali tím, že povolání asistenta tak pro absolventy právnických škol, zejména pro ty kvalitní, ztratí již jakoukoliv perspektivu, neboť práce to perspektivně dobře placená není a není zde ani kariérní naděje, neboť v případě nového návrhu je výhodnější stát se např. advokátním koncipientem a popřípadě později zkusit výběrové řízení na pozici soudce. V opačném případě asistent po třech letech musí „začít znovu“ někde jinde a pokud to dobře půjde, tak po dvou letech se snažit o úspěch ve výběrovém řízení.

¹ K tomu viz i Návrh reformy české justice na základě průzkumu soudů německými a anglickými experty v roce 2003, Závěrečná zpráva k 1. 1. 2004 (Twinning Project CZ 01/IB/JH/01 Judicial Reform and Court Management Czech Republic – Germany – United Kingdom), str. 39 bod 64 a 65, kde se mluví o potřebě zvýšení pružnosti a kvality zpracování věcí a snížení ztráty styčných ploch v důsledku fluktuace personálu a za tím navrhovaná opatření: Kariérní řád soudců a státních zástupců a umožnění kariérního postupu podpůrného personálu + Zlepšení finančního ohodnocení v nižších tarifních skupinách. V tomto bodě nás nenapadlo argumentovat programovým prohlášením vlády České republiky ze dne 4. 8. 2010 (http://www.vlada.cz/assets/media-centrum/dulezite-dokumenty/Programove_prohlaseni_vlady.pdf), v němž se na str. 22 uvádí hned za již zmiňovanou mimojustiční praxí pro nové soudce (zde ve variantě tříleté), že „zvyšovat se budou počty vyšších soudních úředníků a asistentů a navrhujeme zvyšování jejich ohodnocení na základě možností rozpočtu.“

Přítom s opačnou podmínkou (zrcadlovou) pro kandidáty na funkce soudce, tedy praxí v soudnictví, se nepočítá.

Nezdálo se nám, že by jakákoliv výše uvedená argumentace na pana náměstka zabrala, jediné o čem byl ochoten ještě uvažovat, bylo, aby i asistenti soudců měli zákonem stanovenou dobu pro přípravu na justiční zkoušky (podobně jako koncipienti či justiční čekatelé).²

Shodli jsme se tak nakonec v tom, že v tomto posledním bodě se neshodneme, byť i my zastáváme stanovisko, že justice má být co do svého personálního substrátu co nejrozumnější, co nejotevřenější a že všem soudcům by prospělo, kdyby měli i onen pohled z druhé strany.

Závěrem snad můžeme – tak trochu i pro odlehčení – konstatovat, že hledání nejlepšího způsobu výběru nových soudců není a nikdy nebylo jednoduché. I Otcové zakladatelé se ve Philadelphii v roce 1787 při debatách o nové americké ústavě v řešení této otázky zadrželi a museli se k ní několikrát vrátit. Shodli se sice v tom, že soudcem se může stát jen ten nejkvalitnější právník (*lawyer of merit*), nedokázali však najít uspokojivou cestu, jak takové právníky nacházet. Napjatou atmosféru v zablokované diskusi se pokusil prolomit tehdy již staříčký Benjamin Franklin vtipným konstatováním, že snad nejlepší způsob ustanovování nových soudců mají ve Skotsku, kde soudce vybírají právníci sami. Ti totiž vždy vyberou toho nejlepšího, neboť se tak zbaví největšího konkurenta a rozdělí si mezi sebe jeho klienty.

V Brně dne 16. 2. 2012

Mgr. Eva Vránová a JUDr. Jan Kolba

²Jestli ovšem ještě nějaké justiční zkoušky budou, neboť podle našeho názoru justiční čekatelé již nebudou a všichni ostatní raději absolvují zkoušky – dejme tomu – advokátní, protože s těmi najdou přece jen snadnější uplatnění.